

PEiTC_03	Romaniak Hubert	Informatyka niestacjonarna II rok	Semestr zimowy 2023/24
----------	-----------------	--------------------------------------	---------------------------

Zadanie 1

Wzmacniacz tranzystorowy – układ wspólnego emitera

Wstęp teoretyczny

Wzmacniacz to element elektroniczny, którego zadaniem jest wytworzenie na wyjściu wzmocnionego wejściowego sygnału wejściowego kosztem energii pobranej ze źródła zasilania.

Głównymi parametrami wzmacniacza są:

- Współczynnik wzmocnienia prądowego
- Współczynnik wzmocnienia napięciowego
- Rezystancja wejściowa – obciążenie źródła sygnału (im wyższa, tym lepiej)
- Rezystancja wyjściowa – straty energii w postaci ciepła (im niższa tym lepiej)

Wzmacniacz składa się z elementów czynnych, biernych, oraz często z obwodu ujemnego sprzężenia zwrotnego. We wzmacniaczu tranzystorowym, elementem czynnym użytym do wzmacniania jest tranzystor.

Wzmacniacze tranzystorowe wykorzystują tranzystory bipolarne (BJT) lub polowe (FET). W przypadku BJT wyróżnia się układy ze wspólną bazą (OB), wspólnym emiterem (OE) i wspólnym kolektorem (OC), a w przypadku FET układy ze wspólnym źródłem (OS), wspólnym drenem (OD) i wspólną bramką (OG).

Wzmacniacz tranzystorowy w układzie ze wspólnym emiterem cechuje się dużym wzmocnieniem napięciowym i prądowym, dobrze sprawdza dla małych i średnich częstotliwości sygnału wejściowego, ale obraca fazę sygnału wyjściowego o 180° i ma umiarkowanie małą rezystancję wejściową i umiarkowanie dużą rezystancję wyjściową.

Cel zadania

Zaprojektować i zbudować wzmacniacz tranzystorowy w układzie wspólnego emitera. Wyznaczyć przebieg sygnału wyjściowego U_{WY} na tle sygnału wejściowego U_{WE} . Wyznaczyć wzmocnienie napięciowe k_u , prądowe k_i i mocy k_P . Zbadać zachowanie układu dla różnych wartości obciążenia R_0 .

Użyty tranzystor: D42C5 ($U_{CE_{max}} = 45V$, $I_{C_{max}} = 3 A$)

Założone wartości: $U_{CC} = 40 V$; $I_{C_{max}} = 200 mA$

Budowa tranzystora

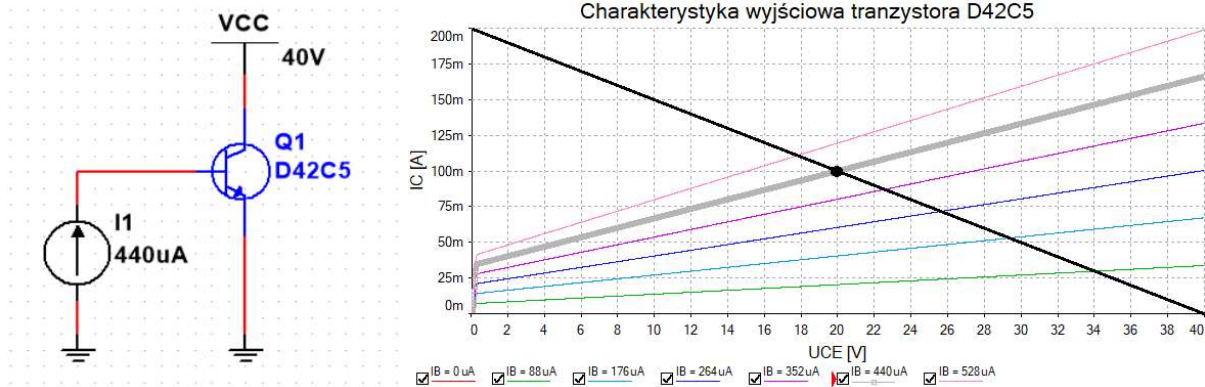
Wyznaczanie punktu pracy

Po wyznaczeniu rodziny charakterystyk wyjściowych tranzystora D42C5, na ich wykresie została poprowadzona prosta pracy od punktu maksymalnego napięcia kolektor-emiter i zerowego prądu kolektora ($U_{CE} = 40 V$; $I_C = 0 A$) do punktu zerowego napięcia kolektor-emiter i maksymalnego prądu kolektora ($U_{CE} = 0 V$; $I_C = 200 mA$).

Do wzmacniacza zostanie podane napięcie zmienne, więc napięcie wyjściowe nie będzie przekraczać $U_{WY_{min}} = 0 V$, $U_{WY_{max}} = 40 V$, zatem stałe napięcie wyjściowe powinno przyjąć wartość w połowie między tymi wartościami: $U_{WY} = 20 V$. Maksymalna amplituda napięcia wyjściowego nie przekroczy $u_{WY_{max}} = 20 V$.

Natężenie prądu zmiennego na wyjściu wzmacniacza nie przekroczy $I_{WY_{min}} = 0 \text{ A}$, $I_{WY_{max}} = 200 \text{ mA}$, zatem stałe napięcie wyjściowe powinno przyjąć wartość w połowie między tymi wartościami: $I_{WY} = 100 \text{ mA}$. Maksymalna amplituda prądu wyjściowego nie przekroczy $i_{WY_{max}} = 100 \text{ mA}$.

Oznacza to, że punkt pracy tranzystora powinien zostać wybrany jako ($U_{CE} = 20 \text{ V}$; $I_C = 200 \text{ mA}$). Dla wybranego punktu pracy, prąd bazy wynosi $I_B = 440 \text{ }\mu\text{A}$.

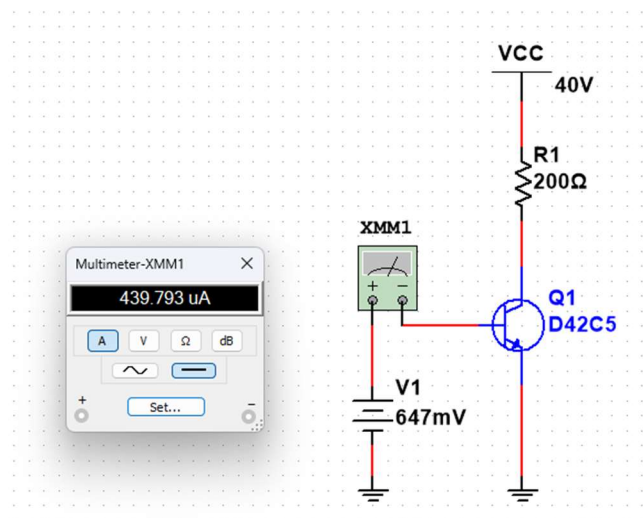
Rysunek 1 – układ z tranzystorem D42C5 przeznaczony do badania charakterystyki wyjściowej oraz rodzina charakterystyk wyjściowych z wyznaczoną prostą pracy i punktem pracy ($U_{CE} = 20 \text{ V}$; $I_C = 200 \text{ mA}$); charakterystyka dla wybranego prądu bazy $I_B = 440 \text{ }\mu\text{A}$ w punkcie pracy została pogrubiona

Wyznaczenie rezystancji R_C oraz napięcie zasilania bazy U_{BE}

Rezystancja kolektora R_C to rezystancja ograniczająca maksymalny przepływ prądu I_C . Jej wartość wynosi $R_C = \frac{U_{CC}}{I_{C_{max}}} = \frac{40 \text{ V}}{0,2 \text{ A}} = 200 \text{ }\Omega$.

Napięcie baza-emiter zostało wyznaczone eksperymentalnie: U_{BE} . Złącze baza-emiter jest diodą spolaryzowaną w kierunku przewodzenia, ale prąd bazy nie spełnia dokładnie równanie Shockley'a ze względu na dodatkowe złącze kolektor-emiter w okolicy. Można jednak przyjąć, że złącze przewodzony prąd rośnie eksponentalnie do przyłożonego napięcia.

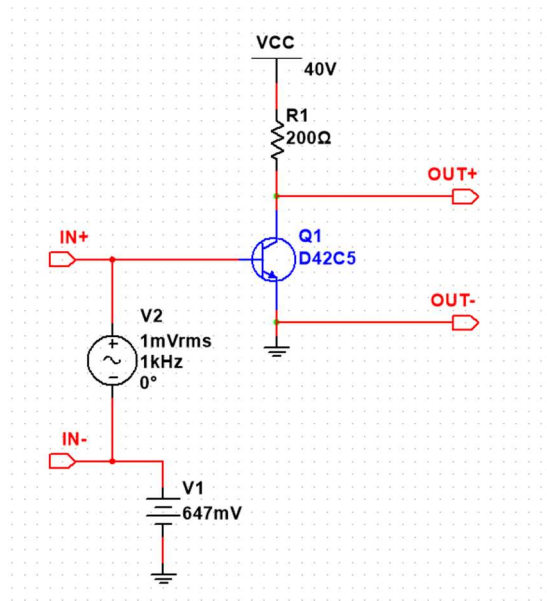
Dla dostatecznie niskich napięć wejściowych, bliskich napięciu polaryzacji złącza, prądy są rzędu setek mikroamperów. Wartość napięcia baza-emiter została zatem wyznaczona eksperymentalnie jako $U_{BE} = 647 \text{ mV}$.

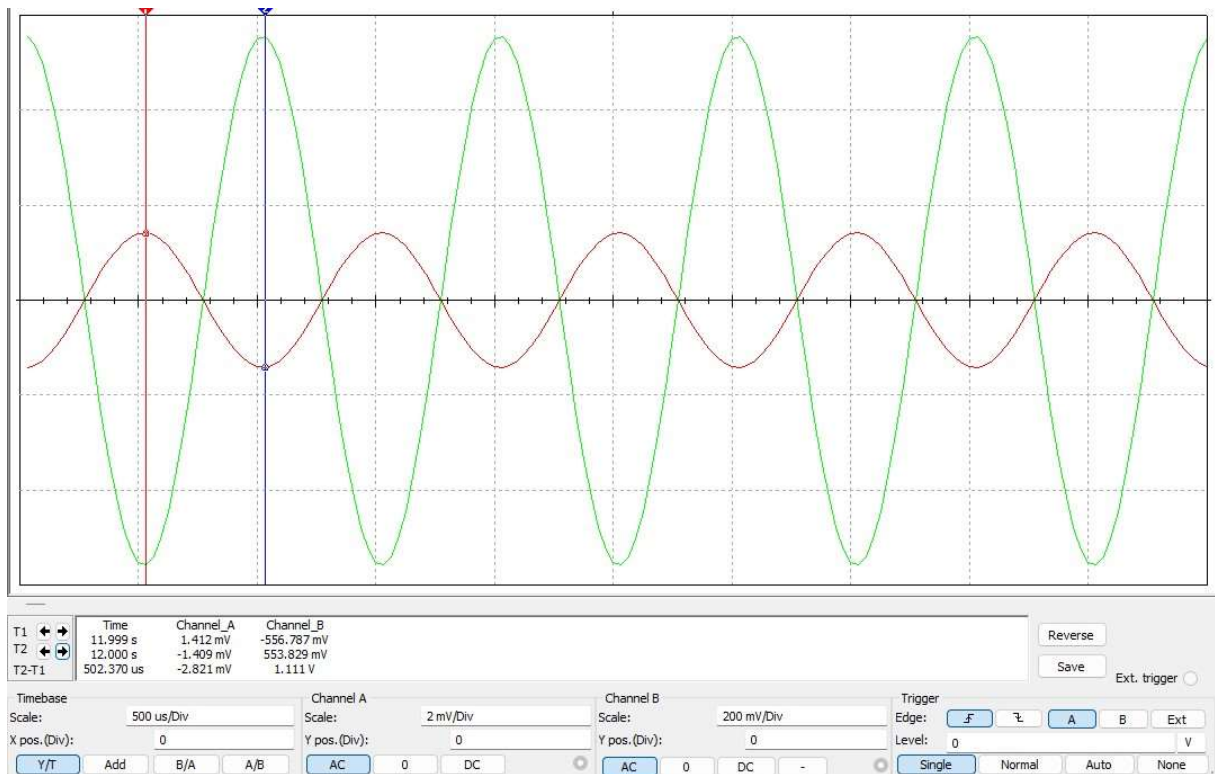
Rysunek 2 – wzmacniacz z tranzystorem D42C5 pracującym w punkcie pracy ($U_{BE} = 647 \text{ mV}$; $I_B = 440 \text{ }\mu\text{A}$; $R_C = 200 \text{ }\Omega$)

Przyłożenie mało-sygnałowego napięcia zmiennego do wejścia wzmacniacza

Do napięcia U_{BE} został dołożony mało-sygnałowy przebieg zmienny $u_{WE} = 1\text{ mV(rms)}$, $f = 1\text{ kHz}$, a następnie został zbadany oscyloskopem sygnał wyjściowy na tle sygnału wejściowego.

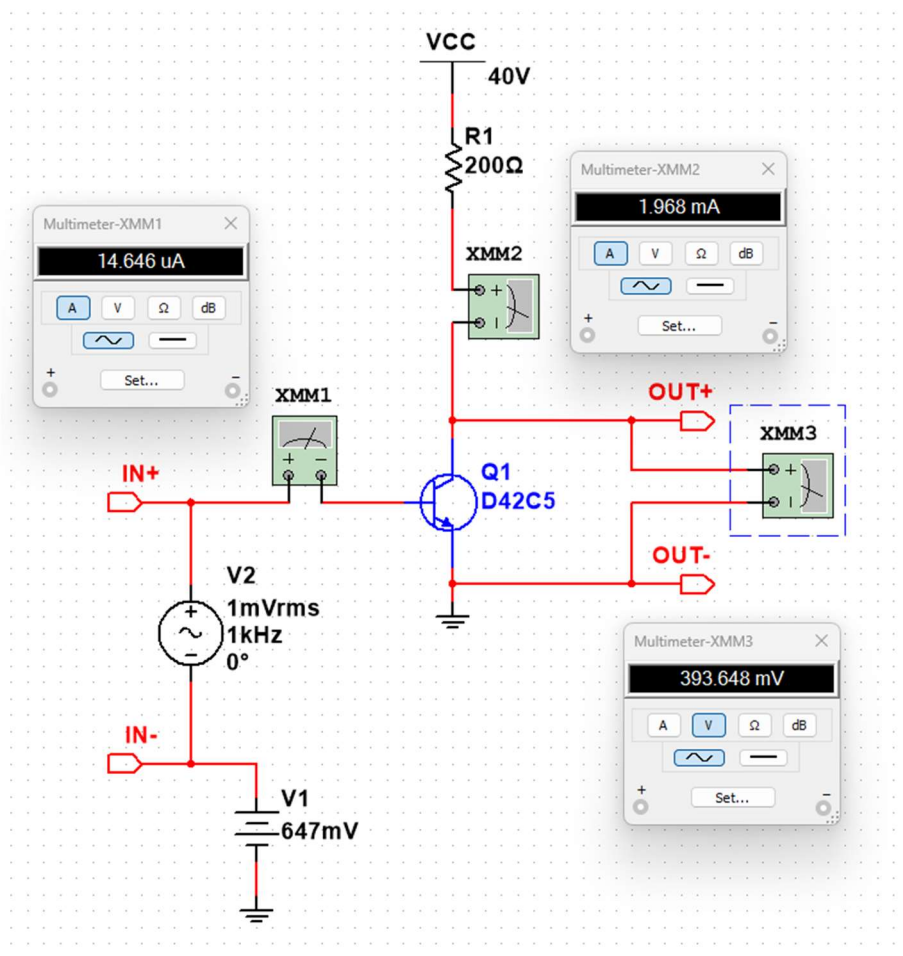
Rysunek 3 – układ wzmacniacza z przyłożonym mało-sygnałowym przebiegiem zmiennym

Rysunek 4 – przebieg sygnału wyjściowego wzmacniacza (zielony) na tle 100-krotnie powiększonego przebiegu sygnału wejściowego (czerwony)

Można zauważyć, że sygnał wyjściowy jest przesunięty w fazie o 180° w stosunku do powiększonego 100-krotnie sygnału wejściowego. Widoczne również jest ponad 200-krotne wzmocnienie amplitudy napięcia wyjściowego.

Dokładne wyznaczenie wzmacnień

Rysunek 5 – układ wzmacniacza z pomiarami prądów i napięć wejściowych i wyjściowych

Po wpięciu w odpowiednie miejsca woltomierzów i amperomierzów, można wyznaczyć dokładne wzmacnienia prądowe, napięciowe i mocy dla zbudowanego wzmacniacza.

- Napięcie wejściowe (źródło napięcia zmiennego): $u_{WE} = 1 \text{ mV}(rms)$
- Natężenie prądu wejściowego: $i_{WE} = 14,646 \text{ } \mu\text{A}$
- Napięcie wyjściowe: $u_{WY} = 393,648 \text{ mV}(rms)$
- Natężenie prądu wyjściowego: $i_{WY} = 1,968 \text{ mA}$

Wzmocnienie napięciowe: $k_u = \frac{u_{WY}}{u_{WE}} = \frac{393,648 \text{ mV}(rms)}{1 \text{ mV}(rms)} \approx 393,65$

Wzmocnienie prądowe: $k_i = \frac{i_{WY}}{i_{WE}} = \frac{1,968 \text{ mA}}{14,646 \text{ } \mu\text{A}} \approx 134,37$

Wzmocnienie mocy: $k_P = k_u \cdot k_i \approx 393,648 \cdot 134,371 \approx 52\,894,93$

Możliwe jest również obliczenie wzmacnienia prądowego, napięciowego i mocy w decybelach.

Wzmocnienie napięciowe (dB): $k_{u_{dB}} = 20 \cdot \log k_u \approx 20 \cdot 2,595 = 51,90 \text{ [dB]}$

Wzmocnienie prądowe (dB): $k_{i_{dB}} = 20 \cdot \log k_i \approx 20 \cdot 2,128 \approx 42,57 \text{ [dB]}$

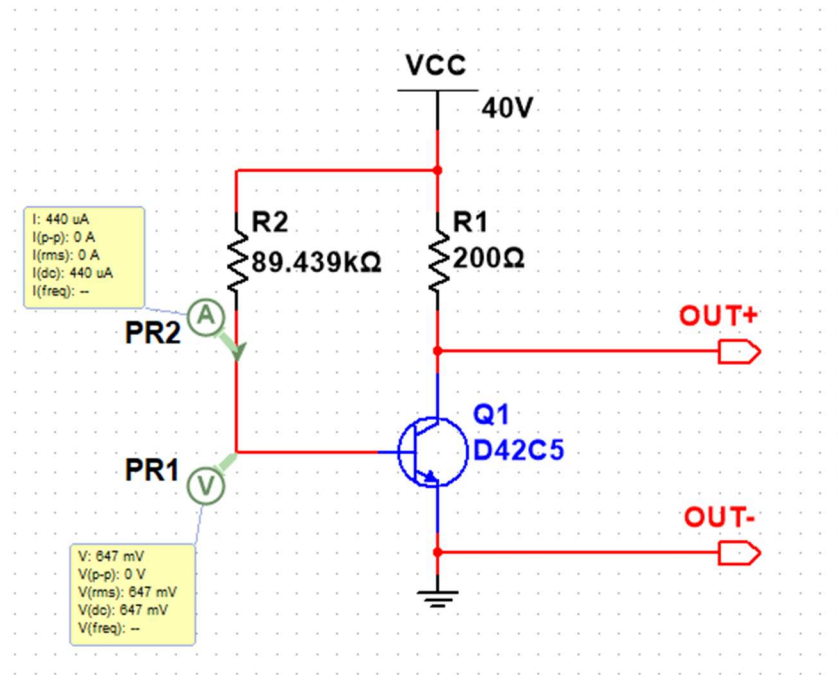
Wzmocnienie mocy (dB): $k_{P_{dB}} = 10 \cdot \log k_P \approx 10 \cdot 4,723 = 47,23 \text{ [dB]}$

Zasilanie bazy napięciem zasilającym wzmacniacz U_{CC}

Można zastąpić dodatkowe źródło napięcia zasilające bazę, korzystając z głównego napięcia zasilającego wzmacniacz U_{CC} . Należy to zrobić poprzez ograniczenie tego napięcia odpowiednio dużą rezystancją, na której będzie się odkładało napięcie $U_{BE} = 647 \text{ mV}$ i będzie płynął przez nią oczekiwany prąd $I_B = 440 \mu\text{A}$.

Aby obliczyć wartość tej rezystancji, należy skorzystać ze wzoru $R_B = \frac{U_{CC} - U_{BE}}{I_B}$.

$$R_B = \frac{40 \text{ V} - 647 \text{ mV}}{440 \mu\text{A}} = \frac{39,353 \text{ V}}{0,00044 \text{ A}} = 89,439 \text{ k}\Omega$$

Rysunek 6 – układ wzmacniacza z bazą zasilaną z głównego napięcia zasilającego U_{CC} przez odpowiednią rezystancję; można zauważyć zachowane parametry $U_{BE} = 647 \text{ mV}$ oraz $I_B = 440 \mu\text{A}$

Po dodaniu rezystancji bazy, należy przyłożyć między bazę a uziemienie mało-sygnałowy przebieg zmienny u_{WE} . Nie można tego zrobić bezpośrednio, ponieważ prąd stały służący do ustawienia parametrów tranzystora, popłynąłby przez źródło napięcia zmiennego do uziemienia, zamiast przez złącze baza-emiter. Można temu zapobiec, wpinając między sygnał wejściowy a bazę kondensator, którego wielkość minimalną wyznacza się ze wzoru $C_{IN} \geq \frac{1}{2\pi R_B f} [F]$.

$$\text{Dla częstotliwości } f = 1 \text{ kHz: } C_{IN} \geq \frac{1}{2\pi \cdot 89439 \cdot 1000} F \approx \frac{1}{561\,961\,810} F \approx 1.78 \text{ nF}$$

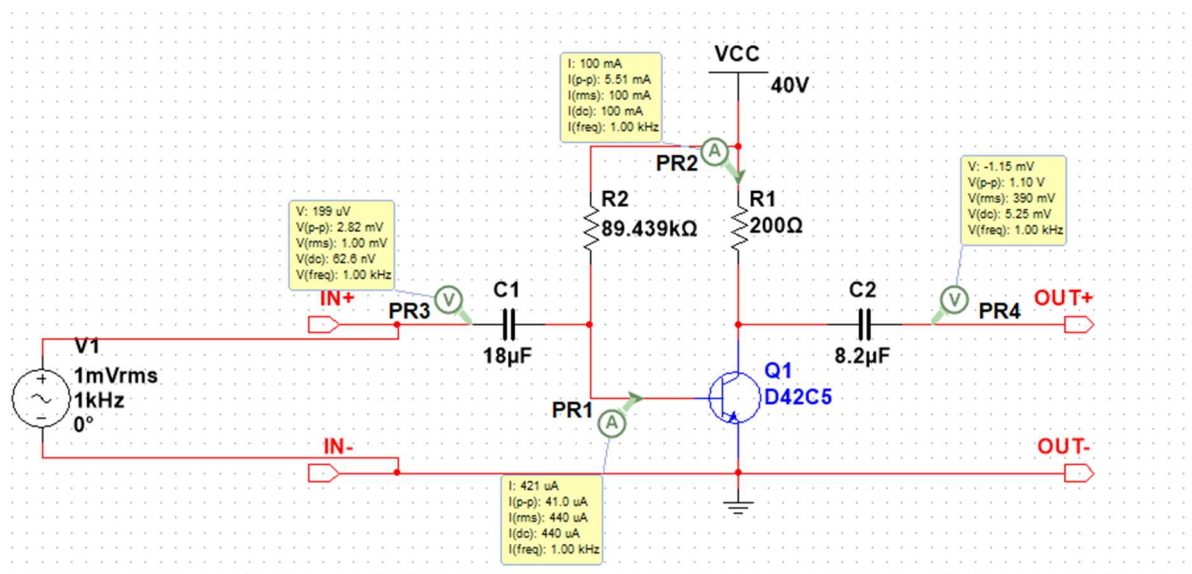
C_{IN} powinno być znacznie większe od wyznaczonej wartości minimalnej dla poprawnego i pełnego działania wzmacniacza. Eksperymentalnie wyznaczono, że wartość ta powinna być około 10 000 razy większa od wartości minimalnej, zatem została wybrana wartość $C_{IN} = 18 \mu\text{F}$.

Podobnie można postąpić w przypadku wyjścia wzmacniacza, aby obciążenie składową stałą można przed wyjściem wpinąć kondensator, którego wielkość minimalną wyznacza wzór $C_{OUT} \geq \frac{1}{2\pi R_C f} [F]$.

$$\text{Dla częstotliwości } f = 1 \text{ kHz: } C_{OUT} \geq \frac{1}{2\pi \cdot 200 \cdot 1000} F \approx \frac{1}{1\,256\,637} F \approx 795 \text{ nF}$$

C_{OUT} również powinno być znacznie od wyznaczonej wartości minimalnej. Eksperymentalnie wyznaczono, że jego wartość powinna być około 10 razy większa, zatem została wybrana wartość $C_{OUT} = 8,2 \mu F$.

Rysunek 7 – układ wzmacniacza z kondensatorami na wejściu i wyjściu oraz z wpiętym mało-sygnałowym przebiegiem zmiennym na wejściu $u_{WE} = 1 \text{ mV}(rms)$, $f = 1 \text{ kHz}$; widać zachowane wartości prądu stałego oraz wzmacnione napięcie zmienne na wyjściu

Badanie zachowania wzmacniacza dla różnych obciążeń R_o

Dla takiego samego źródła sygnału zmiennego $u_{WE} = 1 \text{ mV}(rms)$, $f = 1 \text{ kHz}$, $i_{WE} = 14,5 \mu A(rms)$, i różnych obciążeń zostały zmierzone wartości napięć wyjściowych, a następnie na podstawie tych danych zostały wyliczone prądy wyjściowe oraz wzmacnienia napięciowe, prądowe i mocy w dB .

$R_o [\Omega]$	$u_{WY} [mV(rms)]$	$i_{WY} [\mu A(rms)]$	$k_u [dB]$	$k_i [dB]$	$k_p [dB]$
1	3,17	3170,00	10,02	46,79	28,41
10	29,60	2960,00	29,43	46,20	37,81
100	176,00	1760,00	44,91	41,68	43,30
1 000	348,00	348,00	50,83	27,60	39,22
10 000	385,00	38,50	51,71	8,48	30,10
100 000	390,00	3,90	51,82	-11,41	20,21
1 000 000	390,00	0,39	51,82	-31,41	10,21

Wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, że zaprojektowany i zbudowany wzmacniacz tranzystorowy dla częstotliwości $f = 1 \text{ kHz}$ pozwala osiągnąć maksymalne wzmacnienie mocy o ponad 40 dB dla obciążenia około $100 \Omega - 1000 \Omega$.

Dodatkowo można zauważyć, że wraz ze wzrostem rezystancji obciążenia wzrasta wzmacnienie napięciowe, osiągając swoje maksimum dla obciążeń pomiędzy $10k\Omega - 100k\Omega$ – wynosi ono 51,82 dB .

Ponadto, wzrost rezystancji obciążenia powoduje zmniejszenie wzmacnienia prądowego, które pomiędzy $10k\Omega - 100k\Omega$ osiąga wartości ujemne.

Można zatem wywnioskować, że wzmacniacze mają największe wzmacnienie napięciowe dla dużych obciążeń, natomiast największe wzmacnienie prądowe dla małych obciążeń.